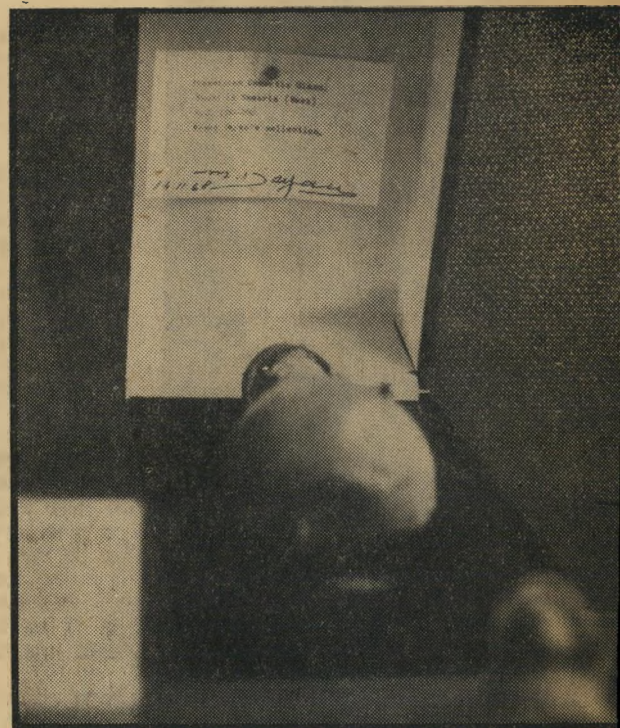




בחנות ובעזה

פניניקי לתמרוקים בן אלפיים שנה, בתוך קופסה מהודרת, הרכישות והמכירות של משה דיין. מימין: בקבוק ראש ואנשי צבא, בוחן כד עתיק, בעת ביקור ברצועת עזה. סוחרים ערבים מכינים במיוחד חפצים בעלי ערך למענו.

על מדף בחנות משכית, למעלה: משה דיין, מוקף שומרי ראש ואנשי צבא, בוחן כד עתיק, בעת ביקור ברצועת עזה. סוחרים ערבים מכינים במיוחד חפצים בעלי ערך למענו.

בא בחשבון, והאמריקאי לא קנה שום דבר. עד כאן סיפורו של רות דיין, סיפור מרתק בכנותו, השופך אור סימפאטי על תהיבו של אדם חשוב ורם. אילו נגע ליחסים בין משכית לבין סוחרות עתיקות מיקצועי; או בין משכית לבין אספני עתיקות פרטי — היה נחשב לסיפור פיקאנטי ומלא עניין. אבל המרוכז בשרהביטחון של ישראל, באותו משה דיין שפולחן, לו את העבירה על חוקי הארכיאולוגיה, במנהיג המסמל את המדינה בעיני ערביי השטחים.

אפשר להבין את נכונותם של תיירים — או ישראלים — עשירים המוכנים לשלם אלפים רבים של לירות כדי לזכות בחפץ, שאליו צמודה חתימתו של שר הביטחון. אבל אי אפשר להבין את שר הביטחון המצמיד את חתימתו לחפץ המוצע למכירה. מכירת העתיקות שלו במשכית אמנם לא היתה ידועה לקהל הרחב, אבל אנשי המיקצוע ידעו עליה. סוחרות עתיקות יהודי מירושלים אפילו התלוננו על התחרות לא הוגנת. "אין לי שריביטחון שיוספק לי סחורה", התמרמר. "ובכלל — איך מביטים הסוחרים הערביים על הקניות של משה דיין? כשהם יודעים שהוא מוכר מה שקונה אצלם, בתוספת 100% למחיר." כאשר ניסה כתב העולם הזה, אשר נכח במיקרה במקום, להציל מפי הסוחר יותר פרטים — השתתק לחלוטין. סירב לומר מילה נוספת, והתחנן שלא להותו. אבל מה שאמר בעטרה, הוא בוודאי כבר השמיע במקומות אחרים.

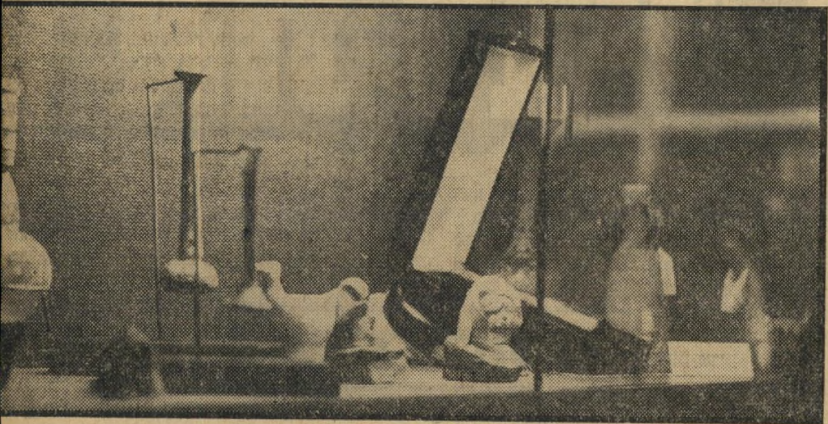
וזה אינו מוסר כבוד לאיש מן המערבים בכל העיסוקות הללו.

דרוש רשיון סוחר?

אשר נשאל פרופסור יגאל דיין — גם הוא רמטכ"ל לשעבר, גם הוא קשור מאוד לענייני ארכיאולוגיה — מה דעתו על נוהג מיסחרי זה, השיב: "אינני מוכר עתיקות או נותן רשיונות למכור אותן. אני רק חופר עתיקות. אבל בכל העולם נהוג למכור עתיקות, ונהוג גם לרשום, מאוספו של..."

ואילו מנהל אגף העתיקות במשרד החינוך והתרבות, ד"ר אברהם בירן, השיב: "לפי מיטב זכרוני יש למשכית רשיון למכור עתיקות. אני זוכר שחתמתי להם על הרשיון. "למשה דיין — אין רשיון. רשיון דרוש רק למי שעוסק במיסחר, ולא לאספן המחליף או מוכר שניים עד חמישה דבריות עתיקות מאוספו. אם אדם המוכר באופן קבוע דבריות עתיקות זקוק לרשיון — אינני יכול להי שייב. זאת היא שאלה משפטית."

על השאלה, מה דעתו על כך, שבמשכית מוכרים עתיקות הנושאות את חותמו, מאוספו של משה דיין, השיב: "אין תגובה". זה חסר. כי באותו יום עצמו פירסם קול ישראל ידיעה, כי הוחרמה כמות גדולה של מימצאיות עתיקות אצל סוחרים ערביים בשטחים, המקבלים אותם אצל חופרים ללא רשיון. אותם סוחרים, המרכיזים דבריות עתיקות כדי להציעם לשר הביטחון.



אוסף למכירה

אחד המדפים במשכית, ועליו אוסף מגוון של דבריות עתיקות, כולם מאוספו הפרטי של משה דיין. כלים, לבושים, פיסלונים, סימלי פריז, כלי זכוכית וכדומה. מחירו של כל פריט: כמה לירות.

מתרחב של ידענים, ידוע כי בקומת הקרקע של בניין אלעזר אפשר לקנות פנינים ארכאיות לוגיות — ישר מן האוסף המפורסם של משה דיין. חוג מצומצם זה יודע כבר לקרוא בין השיטין של הידיעות האומרות, כי שר הביטחון ביקר אתמול במזרח ירושלים וקנה שם דבריות עתיקות ב-4000 ל"י. אם הסקירות אובדות אותם לדעת מה קנה שר הביטחון, הם מתאזרים בסבלנות, מתוך תקווה שבעוד זמן יוכלו לראות את הדברים האלה — או חלק מהם — מוצעים למכירה ב"משכית".

דג מתחת לבולדוזר

לגברת דיין יש הסבר למיסחר הזה. לנציג העולם הזה, ששאל אותה על כך, השיבה: "זה התחיל בכך, שמשכית ייצרה תכשיטים משובצים, שברי זכוכית וחרסים עתיקים. היינו הראשונים בזה, וכשזה נהיה פופולארי, הרבה הלכו אחרינו. משה היה נותן לנו את השברים, שהיו נשארים אצלו מעבודת ההדבקה של כלים עתיקים.

"כאן, במשכית, אין לנו אף מומחה לענייני עתיקות. מנהל החנות פנה למשה, לברר מה אפשר לעשות בעניין זה. הוא ראה את האוסף שלו, והחליט שאפשר לפתח דבר וציני. "אני רוצה להרגיש, שמשא לא מוכר שום דבר ממה שהוא מוצא בחפירות שלו."

"בכלל, הוא משוגע לחפירות. מסתובב בשטחים, וכל מקום שנראה לו מתאים — הוא עוצר וחופר. מול שיש לו נהג, כי מבטיו כל הזמן סורקים את השטח משני צידי הדרך. אבל את כל המימצאים מפנינים אותו. הוא מתרכז רק בתקופות האבות ומה שקשור בעם היהודי, הוא ממש חש, שכל חפץ כזה החזיקו אותו יהודים בידיהם בתקופת האבות. והוא מתעניין רק בחרסים, לא בזכוכית ולא במתכת.

"דברים נדירים ממש, שהוא גילה, העביר למוזיאון ישראל. דברים יחידים בעולם. שם מקומם, מבחינה לאומית. חוץ מזה, על כל מיקרה שלא יקרה..."

"הנה, למשל, פעם נסע וראה בולדוזר פותח כביש. משה ידע, רק לפי חתך האדמה, איפה כדאי לחפור. לולא היה חופר, היה למחרת שם כביש. זה היה ליד נתניה. עמדו לחפור כביש לאיזה מושב שם. הוא עצר את הבולדוזר ואמר לו להפסיק לרדע את העבודה. ראה בין שכבות האדמה שיכבה כהה. זאת אומרת אדמה זרה. חפר ומצא דג.

"יש הרבה דגים מחרס. אבל הדג הזה הוא יחיד במינו בעולם. עשוי מחרס. חלול ומכוסה שקשקים. בן 4000 שנה. הוא הוציא אותו שלם, והיום הוא במוזיאון ישראל."

לא י"תערוכה בכד"ב

אחרי כמה שנים שהוא נהנה מזיו הדברים המיוחדים שהוא גילה, הוא העביר חלק מהם למוזיאון. כל מה שהוא עצמו חפר, מה שנקרא האוסף שלו, האוסף הישראלי, הוא השאיר. בכלל, הוא לא מעוניין בזכוכית, והוא לא חופר להוציא כלי זכוכית, אחרים המלחמה מצא את כל המקורות הערביים. מצא אצלם חרס דברים. גם הרבה מזוייף. לא שהם מרמים אותו. אבל הם בעצמם קנו את זה מזוייף ממישהו. לפעמים לא כל הכלי מזוייף. הוא מפרק את כל השכבות והחלקים, עד שהוא מגלה את החלק המזוייף. כל השכבות הוא יושב ומדבוק. זה מקור המחשבה, אני מתארת לי.

"כשהגיע לסוחרים הערביים, היה מוצא מתוך אלה דברים — דבר שהוא מעניין בו. משלם אלפי לירות. מתוך זה הוא משאיר משהו בשבילו — ואת השאר מוכר.

"משכית היא עסק. היא רוצה פירסומת. אז לוקחים את העתיקות האלה, עושים קופסה יפה, כותבים שזה מתוך האוסף של משה דיין. גם חתום. "משכית" מוסיפה 100% למחיר ששילמה למשה. זה לגיטימי. משה אפילו כעס, ואמר: "מה אתם צריכים להרוויח מכל כך הרבה עזי? לא כל דבר הוא מוכר. יש מגורה שממנה לא יפיר לעולם. מוכר מחרס. ארבע קומות. עם המון פתחים לשמן. שילם על זה 2000 לירות בעיר העתיקה.

"הסוחרים הגדולים יודעים מה שהוא מחפש — ומכינים בשבילו. קנה מגורה אחרת — יותר מאלף לירות. שתי קומות. כל קומה שבעה גרות שמן. חשדו של משה התעורר, כש ראה שאחד הנרות אטום. הסתבר שהערבים, שיועצים שבשביל המספר שבע חשוב, הרכיבו שתי קומות של שבע. במקור זאת היתה מגורה עצומה: קומה תחתונה של שישה מעליה שורה של חמישה, מעליה ארבעה. משה פירק אותה, והרכיב אותה כמו במקור. "פעם היה אוסף הכל: עמורים, כדים מיוון. הכדים היו מונחים בבית. פעם ביקש מישו בתנות כדים כאלה. מנהל החנות טילפן למשה, והוא הסכים למכור.

"פעם אחרת ביקר איזה אמריקאי כאן. היה מוכן לקנות את כל העתיקות של משה ש הוצגו בחנות. אבל העמיד תנאי: שגם יאפשרו לו לערוך בכלבו שלו תערוכה של האוסף הפרטי של משה דיין. מנהל החנות אפילו לא היפנה את השאלה למשה. אמר לו שזה לא